

SÖZE GİRERKEN

Bir insanın adı olsun bir doğa oluşumunun adı olsun öyle bazı özel sözcükler vardır ki zihinlerde kapsayıcı bir kudretin, anıtsal bir büyüklüğün canlanmasına yol açar. Himalaya Dağları, bu söylenenin vurucu bir örneğidir. Benzer şekilde Beethoven sözcüğünün telaffuzu, bir insan adını anımsatmaktan öte çok özel ve yoğun imgelerin kaynağını oluşturur. Himalaya Dağları, doğanın bağrından fışkırmış yoğun güç unsurlarıdır; Beethoven ise “uygarlık” denen yüce olayın içinden fırlayıp gelmiş çok yoğun bir başka bir güçtür.

Beethoven kendisi hakkında en çok biyografik metin ve deneme yazılmış bir müzik adamıdır. Yine de ben, yaptığımın aşırı derecede cesur ve hattâ biraz da cüretkâr bir girişim olduğunun farkında olmakla birlikte, konuya başka bir açıdan bakarak yeni bir şeyler söylemeyi denedim.

Aslında, tutkulu bir müzik meraklısı için Beethoven adını anmak dahi dua etmek gibidir. Evrensel kültürün sofrasına oturmakla eşdeğer bir eylemdir.

Ama, bu kitapta, alışılmışın dışında bütünleşim (fraktal-lik) anlayışı çerçevesinde sanatsal yaratıcılığın ve çok güçlü bir örnek olarak da Beethoven’ın son dönem yapıtlarının ele alınmakta oluşu, bu metne değişik bir çeşni verebilecektir. En azından ben böyle bir umudu taşımaktayım.

Fizik ve matematik gibi bilimsel bir anlayışın ürünü olarak ortaya çıkmış bütünleşim kavramı, zaman içinde sosyal bilimler alanında da kullanılmaya başlamıştır. Bu kavramın

bazı edebî metinlerin ruhunu ve esprisini ortaya çıkarmada yararlı olduğu da bilinmektedir. Farklı bilimsel kaynaklardan beslenen bu kavram, müzik alanında henüz aktif olarak kullanılmasa da İsviçre mühendislik dünyasından bazı arkadaşlarımla 2000'li yılların ilk dönemlerinde sıkça kurduğum bağlantılarda ve bu çevredeki söyleşilerde bazı uzmanların fraktallık bakış açısının, bilimsel yaratıcılık ile sanatsal yaratıcılık arasında bazı benzerlikler yakalamanın mümkün olabileceğini dile getirdiklerini hatırlıyorum.

Sağlık koşullarının elverişsizliği dahil, farklı birtakım nedenlerle epeyce bir zaman bu değişik ve ilginç konuların üzerine gitme fırsatı bulamadım ancak 2016'dan bu yana bu alana eğilme fırsatım oldu. Bu çabada, tatbiki bilim dünyası çıkışlı olmama rağmen kendimce sanat – kültür konularının dikkatli bir izleyicisi oluşumun katkısı olmuştur. Hocalık mesleğinin de yardımıyla bir şeyleri sözlü ya da yazılı olarak anlatma deneyimine sahip oluşumun verdiği cesaretle bu metni kaleme almak sınırları zorlayan bir girişim sayılabilir.

Metnin içinde daha kapsamlı açıklamalar bulunacak olsa bile, çağdaş ve bilimsel bir düşünce yaklaşımını yansıtan bütünleşim kavramıyla ilgili bazı ön bilgiler vermekte yarar görüyorum. Yaratıcılık yönleri ağır basan bilim ve sanat, insan beyninin en üst çalışma düzeyinin ürünleri olarak düşünülmelidir. Fiziksel bilimlerdeki bulgular, teknoloji aracılığıyla gündelik yaşama yansıtılarak, insan ve toplum yaşamının daha ferahlatılmış ölçülerde ve boyutlarda sürdürülmesi sağlanmaktadır. Sosyal bilimler, bu yaşam düzeninin bireyler ve toplum katmanları düzeyinde oluşmasını kolaylaştıran bilgi ve bulgu kümeleridir. Sanat, insanların bireysel mutluluğa

ulaşmasının çok güçlü bir kaynağıdır. Bu dinginliğin, ayrıca, toplumsal yaşam verimini de arttıracığı varsayımıyla insan yaratıcılığının bir diğer unsurudur. Hukuk ve ahlâk anlayışına dayalı toplumsal düzenlemeler, yine insan zihninden fıskırmış önemli ve olumlu yaşam koşullarını belirler. Adına “felsefe” denen ve ilk bakışta belki hafifçe soyut duran bir diğer alan ise, bireyler ve toplumlar için büyük bir mutluluk ve düzen kaynağı olan asal yaratıcılık unsurları arasındaki yakınlaşmayı, bağdaşmayı ele alır. Tarih denen bir diğer sosyal bilimsel düşünce kaynağı ise, tüm bu olup bitenlere geçmişten günümüze aklın kullanılışı yolunda yol gösterici bir çerçeve çizer. Tüm bu zihinsel yaratıcılık, düzenleyicilik, bağdaştırıcılık unsurları birlikte çok anlamlı bir düşünsel etkinlik kümesi oluşturur. Türkçemizde henüz tek bir sözcükle tam karşılama namamakla birlikte, Anglosakson ve Latin kökenli dillerde ortaklaşa olarak kullanılan “consilience” anlayışı yepyeni bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır.

Bütünleşim, fiziksel bir gerçeğin örneği ve ürünü olarak kendini göstermiş bulunan somut ya da soyut bir yapının tümünün sahip olduğu karakteristik özelliklerin, onu oluşturan parçaların her birinde mevcut bulunması olgusudur. Ya da böyle bir olgunun mevcudiyetinin kabul edilmiş bulunmasıdır. Bir sanatçının, özellikle dâhi bir sanatçının yapıtlarında bir iç tutarlılık, birbirini tamamlayış, bir araya geliştteki uyum gibi unsurların hepsini birden kapsayan, daha yenilikçi ve bütüncül bir kavram olarak bütünleşim anlayışına başvurulabilmektedir. Adı yakın zamanlara kadar tam konmamış ve belirleyici tanımlar yapılmamış olsa bile, bütünleşim kavramının matematik-fizik kökenli bilimlerde ve geçen yüzyıldan

itibaren de sosyal bilimlerde düşünsel uygulama alanı bulan bir yaklaşıml olarak kendini gösterdiği bilinmektedir. Çeşitli Batı dillerindeki kullanılışından hareketle Türkçemizde de en azından bilim-teknoloji dilinde sözü edilen “fraktallık” (ya da fraktalizasyon) kavramına net bir karşılık henüz oluşturulamamış gibidir. Bu kitapta yer alan açıklamalarda “benzeşimci bütünleşim” ve daha seyrek olarak da “parasal bütünleşim” sözcükleri kullanılacaktır. Bu anlatım içinde yer alan bu sözcüklerin, dilimizde henüz yerleşik olarak kendini kabul ettirmiş kavramsal kelimeler olmadığının da altı çizilmelidir.

Rönesans döneminden başlayarak fizik-matematik kökenli fen bilimleri ve onların teknolojik uygulamalarında ortaya çıkmış bulunan yoğun gelişmeler; karmaşık olaylar ve değişimler ağı olan 19. yüzyıl boyunca kendi içinde yeni akışlar bulmuştu. 19. yüzyılın ilk çeyreğine yaygın biçimde yerleşmiş bulunan bu değişimler döneminde, uygarlık tarihinin en büyük adamlarından biri olarak Beethoven’in yer alışı, belki de sadece bir rastlantı değildi. Hatırlatılacak bir nokta ise, Beethoven’in yaşamının son dönemi ve son on-on beş yılında yaşanmış olayların ve yarattığı şaşırtıcı sonuçların, uygarlık tarihinin çok renkli ve ilginç bir bilgi kümesini oluşturduğu hususudur. Bu çerçevede, bütünleşim kavramı hem klasik tanımları içinde hem de o dönemlerde yaşanan değişimleri yansıtıcı kuvvette bir düzenek oluşuyla ilgi çekici bir sosyal bilimsel gösterge niteliği taşımaktadır. Giriş açıklamalarında karmaşıka serpiştirilmış özetler biçimiyle ele alınmış olan bu kavramların kitapta ayrıntılı olarak ele alınmasına gayret edilecektir.